

UNIwersytet
Opolski

INSTYTUT NAUK O LITERATURZE

Collegium Maius

pl. M. Kopernika 11, 45-040 Opole

tel. +48 77 541 59 24

instytutnaukoliteraturze@uni.opole.pl

<http://instytutnaukoliteraturze.wfil.uni.opole.pl>

03.06.2020

Recenzja rozprawy doktorskiej pt. „Representation of the Acculturation Strategies of Japanese Immigrants and their Immediate Descendants in Japanese-American Prose from the Second Half of the 20th Century” autorstwa mgr Małgorzaty Jarmołowicz-Dziekońskiej

Rozprawa doktorska Pani mgr Małgorzaty Jarmołowicz-Dziekońskiej pt. „Representation of the Acculturation Strategies of Japanese Immigrants and their Immediate Descendants in Japanese-American Prose from the Second Half of the 20th Century” jest szeroko zakrojoną, imponującą rozmiarem, prawie czterystustronicową anglojęzyczną analizą teorii studiów kulturowych oraz strategii akulturacji w wybranych dziełach stworzonych przez Amerykanów japońskiego pochodzenia w drugiej połowie XX wieku. Autorka pisze z dużą erudycją, w zajmujący sposób, posługując się biegle językiem doświadczonej badaczki kulturowej. O ile adresatem dzieła wydaje się być przede wszystkim doświadczony odbiorca naukowy, specjalizujący się w studiach kulturowych i amerykańskiej literaturze etnicznej, język rozprawy jest również przystępny dla odbiorców mniej biegłych w ww. dyscyplinach.

Autorka rozpoczyna pracę obszernym wstępem, w którym dokładnie wyluszcza postawione sobie cele, bardzo dokładnie motywując każdy ze swoich wyborów. Równie pieczołowite umotywowanie kolejnych etapów badań charakteryzuje pozostałe części pracy. Już na etapie lektury wstępu rozprawy, czytelnik może odnieść wrażenie, że dzieło jest cennym źródłem

informacji na temat różnorodnych teorii w obrębie studiów kulturowych z akcentem położonym na teorię rozwiniętą przez Johna Widdupa Berry'ego. Pozostałe części pracy spełniają to oczekiwanie.

Definicja kultury autorstwa Berry'ego, cytowana przez Autorkę na str. 6: „indywidualne ludzkie istoty tworzą kulturę i indywidualne ludzkie zachowanie to produkt kultury” koreluje z jedną z definicji kultury zaproponowaną przez Clifforda Geertza: „Nie ma kultury bez ludzi i ludzi bez kultury” (Geertz 7). We wstępie rozprawy Autorka obszernie uzasadnia zastosowanie studiów kulturowych w studiach literaturoznawczych. W swojej genezie studiów kulturowych cytuje między innymi: Lawrence'a Grossberga, Colina Sparksa, Johna Hartley'a, Davida Sama oraz Donalda Goellnichta. Autorka cytuje również jeden z głównych autorytetów w obrębie studiów azjatycko-amerykańskich, tzn. Stephena Sumidę, który zauważa, że nie należy interpretować dzieł literatury azjatycko-amerykańskiej poza kontekstem historycznym, geograficznym i społecznym. Autorka skutecznie stosuje to zalecenie w swojej rozprawie. Na str. 9 wstępu Autorka cytuje także krytykę wcześniejszego, zachodniego modelu studiów kulturowych zaproponowaną przez Stuarta Halla. Na stronie 10 wstępu Autorka definiuje główny problem rozprawy, to znaczy akulturację, odnosząc go do grupy imigrantów znajdującej się w centrum zainteresowania pracy, to jest Amerykanów japońskiego pochodzenia. W bogatym rysie teoretycznym akulturacja wyżej wymienionej grupy imigrantów zostaje umocowana w problemie szerszej pojętej akulturacji Amerykanów azjatyckiego pochodzenia. Omawiając problem Autorka cytuje takie autorytety jak: Shirley Geok-lin Lim, Amy Ling, Stan Yogi, czy Elaine Kim. Na str. 13 wstępu Autorka wprowadza rozróżnienie między terminem „Orientals” a „Asian Americans.” W genezie wyłaniania się terminu „Asian Americans” można by również zacytować Yen Le Espiritu. Na str. 16 wstępu Autorka przeprowadza syntetyczną genezę literatury japońsko-amerykańskiej, rozpoczynając od lat trzydziestych XX wieku. Na pochwałę zasługuje fakt, że Pani mgr Jarmołowicz-Dziekońska rozpoczyna swoje zestawienie przeglądu antologii poświęconych literaturze azjatycko-amerykańskiej od wydanej w 1972 roku antologii autorstwa Kai-yu Hsu i Helen Palubinskas, która to antologia nie zawsze jest dostrzegana jako pierwsza. Przyjęło się zwykle identyfikować antologię *Aiiieeee* jako pionierską antologię chociaż wyżej wymieniona antologia poprzedza ją o dwa lata. Dobrze byłoby dodać cytowaną antologię do zestawienia bibliograficznego rozprawy. Autorka trafnie zauważa, że w przeciwieństwie do wczesnych studiów azjatycko-amerykańskich, współczesne studia azjatycko-amerykańskie w większym stopniu koncentrują się na tożsamościach diasporycznych. Zastanawiający dla mnie jest fakt, że Autorka dopiero na str. 23 wstępu wymienia dzieła, które będą zasadniczym przedmiotem analizy. W moim odczuciu, należy to uczynić stosunkowo na początku wstępu rozprawy. Problematyczne jest także zamienne stosowanie nazwiska danego autora z terminami synonimicznymi, takimi jak „krytyk,” „autor,” „historyk.” Nie jest to konwencja prac anglojęzycznych.

Praca słusznie zaznacza wewnętrzną heterogeniczność wewnątrz społeczności japońsko-amerykańskiego pochodzenia, wprowadzając rozróżnienie m.in. w odmiennych doświadczeniach poszczególnych pokoleń: pierwszego pokolenia (Issei), drugiego pokolenia (Nissei), trzeciego pokolenia (Sansei), czwartego (Yonsei) oraz piątego (Gonsei). W centrum zainteresowania rozprawy znajduje się pokolenie Issei i Nisei. Przy analizie obu pokoleń kluczowe są cztery strategie akulturacji wyróżnione przez Johna Widdupa Berry'ego: asymilacja, integracja, separacja i marginalizacja. Zasadnicze pytania frapujące mgr Jarmołowicz-Dziekońską w związku z wyżej przedstawionym modelem akulturacji dotyczą zbieżności lub rozbieżności wzoru akulturacji dla poszczególnych pokoleń w omawianych dziełach literackich. We fragmencie wstępu, w którym zasygnalizowany zostaje problem zamiennego zastosowania terminów „akulturacja” oraz „asymilacja” warto byłoby od razu po krótko wyjaśnić różnicę nawet jeżeli zgodnie z zapowiedzią Autorki dalsza część pracy rozwija problem (str. 30). Końcowa część wstępu zawiera ciekawą myśl przewodnią przyswiecającą całej pracy i zawartą w cytacie Elaine Kim: „Zadaniem dla pisarzy azjatycko-amerykańskiego pochodzenia jest współtworzyć wizerunek i tożsamość Ameryki poprzez przedstawienie ich własnych doświadczeń i definiowanie własnego człowieczeństwa jako część wspólnego wizerunku amerykańskiej społeczności” (Kim cytowana w Jarmołowicz-Dziekońska 37). Autorka kończy teoretyczny wstęp ciekawym aczkolwiek zastanawiającym stwierdzeniem, o które w tym miejscu chciałabym zapytać. O ile pierwsza część zdania wieńczącego wstęp jest zrozumiała, to zastanawia mnie część końcowa, w której następuje stwierdzenie, że dzisiejsza krytyka literacka straciła swoją integralność conceptową (37).

Część teoretyczna rozprawy stanowi cenne źródło wiedzy o współczesnych studiach kulturowych, różnorodnych definicjach kultury. W rozdziale pierwszym części teoretycznej mgr Jarmołowicz-Dziekońska cytuje między innymi takich antropologów i teoretyków studiów kulturowych jak Sir Edward Tylor, pionier studiów kulturowych i twórca jednej z najstarszych definicji kultury, Ben Agger, Lawrence Grossberg, Paul Willis, Chris Barker, Tim O'Sullivan, Graeme Turner, John Hartley. Szczególnie cenna dla badań przedstawionych w rozprawie jest teoria Marcela Cornisa-Popa, który identyfikuje w obrębie studiów kulturowych trzy główne gałęzie: etnocentryzm, wielokulturowość i studia postkolonialne. Przytaczając jedną z definicji kultury w pierwszym akapicie Rozdziału I na str. 39, Autorka używa sformułowania „fluent” zamiast „fluid.”

W rozdziale drugim części teoretycznej rozprawy Pani mgr Jarmołowicz-Dziekońska przedstawia różne teorie etniczności zastanawiając się równocześnie nad ich zastosowaniem we własnym studium strategii akulturacji. Dostyc centralnie cytuje Chrisa Barkera, który definiuje etniczność jako koncept relacyjny ściśle powiązany zarówno z kategoriami samo-identyfikacji i definicji tworzonych przez społeczeństwo (47). Rozdział drugi poświęca także sporo miejsca

powiązaniom między „rasą” a etnicznością. Należy zaznaczyć, że Autorka nie tylko cytuje rozmaite teorie dotyczące zagadnienia, ale również krytycznie ustosunkowuje się do nich. Poza wspomnianym Chrisem Barkerem, przytacza także Johna Hartleya i Stuarta Halla – obaj krytycy przypisują dużą rolę etniczności w procesie formowania tożsamości. W dalszej części rozdziału drugiego można znaleźć również ciekawe teorie etniczności sformułowane w większym stopniu w odniesieniu do amerykańskich społeczności etnicznych, np. Takeyukiego Tsudę i Rajagopalana Radhakrishnana. Radhakrishnan zauważa, że w obliczu diasporycznego usytuowania tożsamości, zwykle należy zmierzyć się z tzw. tożsamością z myślnikiem, dobrze ilustrującą przestrzeń miejsca pochodzenia oraz obecnego miejsca zamieszkania (61). Interesująca jest również teoria Horacego Meyera Kallena definiującego Amerykę jako wielość w jedność.

W pozostałych rozdziałach części teoretycznej Autorka spogląda na imigrantów amerykańsko-japońskiego pochodzenia przez pryzmat teorii studiów postkolonialnych, teorii hybrydyczności oraz liminalności. W ostatnim rozdziale Doktorantka omawia znaczącą dla swojej rozprawy teorię akulturacji i różne czynniki akulturacji takie jak wiek, płeć, edukacja i status społeczny, dystans kulturowy oraz czynniki osobiste. Zastanawia mnie proporcja całości części teoretycznej pracy w stosunku do części analitycznej, biorąc pod uwagę, że głównym zadaniem Autorki zdefiniowanym w temacie rozprawy jest reprezentacja strategii akulturacji amerykańskich imigrantów japońskiego pochodzenia i ich potomków w prozie japońsko-amerykańskiej drugiej połowy XX wieku. Jeżeli część teoretyczna poświęcona studiom kulturowym jest tak obszerna, należy zastanowić się nad wkomponowaniem terminu „teoria studiów kulturowych” lub „studia kulturowe” w tytuł rozprawy. Uwaga ta dotyczy głównie potencjalnej publikacji rozprawy w postaci monografii jeżeli Autorka zamierza zachować obecny układ dzieła.

Część analityczną rozprawy Pani Jarmołowicz-Dziekońska zręcznie rozpoczyna od spoiwa całej pracy, tzn. od teorii akulturacji Johna Widdupa Berry'ego. Następnie motywuje dobór określonych dzieł literatury japońsko-amerykańskiej jako tych, które zawierają wielowymiarowe odniesienia kulturowe zakorzenione zarówno w kontekście etnicznym i społeczno-historycznym. Autorka trafnie uzasadnia dobór dzieł reprezentujących różnorodne gatunki literackie: powieść autobiograficzną, memoir i esej. W zapleczu teoretyczno-literaturoznawczym szczególne miejsce zostaje poświęcone gatunkowi autobiografii oraz memoir z przedstawieniem kluczowych krytyków autobiografii jak na przykład Leigh Gilmore, Georges Gusdorf, James Olney. Nie zgodzę się ze stwierdzeniem Autorki ze strony 124, że John Okada nie jest wspomniany w kontekście szerzej rozumianych studiów azjatycko-amerykańskich, a jedynie w kontekście literatury japońsko-amerykańskiej. Johna Okadę można znaleźć w różnych dziełach zbiorczych przedstawiających szerzej pojętą literaturę azjatycko-amerykańską takich jak cytowana przez Autorkę antologia *Aiiieeeee* oraz w krytyce literackiej poświęconej literaturze azjatycko-amerykańskiej jak na

przykład *Narrating Nationalisms: Ideology and Form in Asian American Literature* autorstwa Jinqiego Linga.

Właściwa część analityczna rozprawy przedstawia analizę głównych czynników akulturacji w omawianych dziełach: *Picture Bride* Yoshiko Uchidy, *No-No Boy* Johna Okady, *Desert Exile: The Uprooting of a Japanese-American Family* Yoshiko Uchidy, *Nisei Daughter* Moniei Sone, *American in Disguise* Daniela Okimoto, *Out of the Frying Pan: Reflections of a Japanese American* Billa Hosokawy, *Farewell to Manzanar: A True Story of Japanese American Experience During and After the World War II Internment* Jeanne Wakatsuki Houston i Jamesa Houstona oraz eseje ze zbioru Jeanne Wakatsuki Houston pt. *Beyond Manzanar: Views of Asian-American Womanhood*. Autorka nadaje części analitycznej następującą strukturę: każdy rozdział jest studium, ilustracją poszczególnych czynników akulturacji w eksplorowanych dziełach. Autorka trafnie łączy ze sobą poszczególne utwory i przekonująco opowiada o przeplatających się w nich zagadnieniach stanowiących przedmiot badań rozprawy doktorskiej. Są to na przykład takie problemy jak: marginalizacja, adaptacja do nowego środowiska, wykształcenie, komunikacja międzypokoleniowa i z szerszym pojętym społeczeństwem amerykańskim, dualizm, napięcie między kolektywizmem i indywidualizmem, relacje gender, patriarchat. W części analitycznej Autorka w umiejętny sposób realizuje cel postawiony sobie na początku rozprawy doktorskiej. Część analityczna dowodzi również, że Autorka potrafi skutecznie zastosować teorię studiów kulturowych, przedstawioną z taką pieczołowitością we wcześniejszej części, w krytyce literaturoznawczej. W eksploracji poszczególnych dzieł znaczące są dla Autorki zarówno źródła krytyki literackiej jak i źródła historyczne oraz socjologiczne. Tło historyczne przedstawione przez Autorkę dotyczy między innymi wykluczenia imigrantów japońskiego pochodzenia, internowania Amerykanów japońskiego pochodzenia oraz stopniowego odmrażania relacji.

Podsumowując, rozprawa doktorska Pani mgr Jarmołowicz-Dziekońskiej jest wnikliwą, zajmującą analizą strategii akulturacji w wybranych dziełach prozy japońsko-amerykańskiej drugiej połowy XX wieku. Cieszę się, że wciąż stosunkowo dość nieliczne grono polskich naukowców zajmujących się literaturą azjatycko-amerykańską poszerza się o cenną badaczkę. Konkludując, wnoszę do Wysokiej Rady o zainicjowanie kolejnego etapu przewodu doktorskiego.

Bibliografia

Chin, Frank, and Jeffrey Paul Chan, Lawson Fusao Inada and Shawn Hsu Wong, eds. *Aiiieeee!*

An Anthology of Asian American Writers. Washington: Howard University Press, 1974.

Espiritu, Yen Le. *Asian American Panethnicity. Bridging Institutions and Identities.*

Philadelphia: Temple University Press, 1992.

Geertz, Clifford. "The Impact of the Concept of Culture on the Concept of Man." *New Historicism and Cultural Materialism.* Ed. John Brannigan. New York: Palgrave MacMillan, 1998. 5-16.

Ling, Jinqi. *Narrating Nationalisms: Ideology and Form in Asian American Literature.*

New York: Oxford University Press, 1998.

Klara Szmańko